

กลไกการขับเคลื่อนเกษตรกรเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS)
จังหวัดเชียงราย

MECHANISM MOVEMENT OF FARMERS TO PARTICIPATORY ORGANIC
AGRICULTURE'S GUARANTEE SYSTEM IN CHIANG RAI PROVINCE

ทัศนีย์ ธรรมดิน

THASSANEE THAMMATIN

เลหล่า ตรีเอกานุกูล

LELA TREETAKANKUL

รณิดา ปิงเมือง

RANIDA PINGMOUMG

วรรณระ รัตนพงษ์

WANNA RATTHANAPONG

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

CHIANG RAI RAJABHAT UNIVERSITY

จังหวัดเชียงราย

CHIANG RAI PROVINCE

รับบทความ : 30 พฤศจิกายน 2563 /ปรับแก้ไข : 5 มีนาคม 2564 /ตอบรับบทความ : 17 มีนาคม 2564

Received : 30 November 2020 /Revised : 5 March 2021 /Accepted : 17 March 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ของการขับเคลื่อน ศึกษาปัจจัยส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อยที่ผลิตเกษตรอินทรีย์เข้าสู่การรับรอง ปัญหาการเข้าสู่การรับรอง และจัดทำกลยุทธ์กลไกการขับเคลื่อนเกษตรกรเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม จังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน เลือกลุ่มประชากรแบบเจาะจง เริ่มด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์และปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม โดยเลือกการจัดหมวดหมู่ประเด็นสำคัญ ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 35 คน ด้วยแบบสัมภาษณ์ ใช้สถิติพื้นฐานวิเคราะห์หาค่าจำนวน และการวิเคราะห์เนื้อหา และทำการสอบถามด้วยแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย 102 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำข้อมูลที่ได้มาจัดทำกลยุทธ์ ด้วยการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูล 13 คน ร่วมกับเทคนิค TOWS Matrix และประเมินความเหมาะสมของกลยุทธ์โดยผู้เชี่ยวชาญ 15 คน วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดเชียงรายได้เข้าร่วมพิธีลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 มีเกษตรกรเห็นความสำคัญเข้าสู่กระบวนการการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ตั้งแต่ปี 2555-ปัจจุบัน รวม 347 ราย โดยมีพื้นที่ปลูกผัก 279 ไร่ ปลูกผลไม้ 165 ไร่ ปลูกสมุนไพร 45 ราย

และกาแฟอินทรีย์รักษาป่า 147 ครัวเรือน ในพื้นที่ 1,826.5 ไร่ ซึ่งภาพรวมของปัจจัยที่ส่งเสริมเกษตรกร และปัญหา การเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก และภาพรวมของกลยุทธ์ที่กำหนดขึ้น 7 กลยุทธ์ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.10$, $S.D.=0.29$) สามารถนำมาแสดงให้เห็นการขับเคลื่อนเกษตรกร เข้าสู่การรับรองการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ใน 3 อันดับแรก คือ กลยุทธ์ที่ 1 กลยุทธ์ที่ 2 และกลยุทธ์ที่ 3

คำสำคัญ : กลไกการขับเคลื่อนเกษตรกร, เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม, การรับรอง

ABSTRACT

The purpose was to study 1) the situation is propelling, 2) the factors that promote small farmers, 3) problems entering certification, and 4) formulate strategies of mechanisms to drive farmers into participatory organic certification, Chiang Rai Province. Used a mixed-method, which informants selected a specific. First, analyzing the situation and factors that will encourage farmers to enter participatory organic certification. The classification of main points, conduct in-depth interviews with a group of 35 informants using the interview form. Analysis for the number and content, then using the questionnaire with a target group of 102 people were analyzed for percentage, mean, and standard deviation. After, using the information to formulate strategies to converse as a focus group of 13 people in conjunction with the TWOS Matrix technique, the evaluation of the suitability by 15 experts, analyzing for the mean and the standard deviation was conducted.

The signing of developing organic groups in Chiang Rai Province, 347 farmers have entered the process of participatory organic certification from 2555-present. The area is a plant with 279 rai of vegetables, 165 rai of fruit, 45 plants for herbs, and 147 households of organic coffee in forest preservation. The overview of the factors may promote farmers and the problem of entering organic certification with participation very level, and the seven established strategies was the most appropriate.

Keywords : Mechanism movement of farmers , Participatory guarantee system process, Certification

บทนำ

สถานการณ์เกษตรอินทรีย์โลก ปี 2561 ระบุถึงการขยายตัวของการผลิตและการตลาดเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น เป็น 2.8 ล้านครอบครัว โดยทำการผลิตในพื้นที่เกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรอง 446.88 ล้านไร่ เพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้า 12.5 ล้านไร่ คิดเป็นสัดส่วนราว 1.5% ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด โดยประเทศอินเดียยังคงครองแชมป์ประเทศ ที่มีเกษตรกรอินทรีย์มากที่สุดคือ 1.149 ล้านครอบครัว สำหรับประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 8 คือ 58,490 ครอบครัว ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ได้ขึ้นติดอันดับ 10 ประเทศ แต่ในเชิงของพื้นที่เกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองอยู่ในลำดับที่ 50 จาก 186 ประเทศ มีการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) เป็นอันดับที่สามคือ 2,110 คน และในปีที่ผ่านมา FiBL และ IFOAM ได้สำรวจการตรวจรับรองแบบกลุ่ม (Group certification) พบว่า ทั่วโลกมีเกษตรกรอินทรีย์ กว่า 2.6 ล้านคน คิดเป็น 93% ใน 5,900 กลุ่ม โดยมีพื้นที่การผลิตมากถึง 28 ล้านไร่ ซึ่งอยู่ในเอเชียมากกว่า 54%

ในอาฟริกา 33% และในลาตินอเมริกา 13% (Willer & Lernoud, 2018, p. 2) ซึ่งการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในปัจจุบันมี 3 รูปแบบ คือ การรับรองตนเอง (Self-claim) เป็นการสื่อสารโดยตรงระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค เกิดจากการสร้างสมการดำเนินการและชื่อเสียงมาอย่างยาวนาน การรับรองแบบบุคคลที่สอง (Second party certification) เป็นการรับรองโดยหน่วยตรวจรับรองเน้นตลาดส่งออกและการรับรองและแบบบุคคลที่สาม (Third party certification) เป็นการรับรองแบบบุคคลที่สามเป็นที่รู้จักของผู้บริโภคเนื่องจากความน่าเชื่อถือ แต่ก็มีข้อจำกัดในเรื่องกฎระเบียบข้อกำหนดและขั้นตอนการตรวจรับรองที่เข้มงวดไม่ยืดหยุ่น มีเอกสารที่ต้องบันทึกและมีค่าใช้จ่ายในการตรวจรับรองสูงเหมาะกับเกษตรกรหรือผู้ประกอบการขนาดใหญ่ ที่มีพื้นที่การผลิตและผลผลิตจำนวนมาก ต้องการจำหน่ายสินค้าเกษตรในห้างร้านขนาดใหญ่หรือส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ดังนั้นกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เล็งเห็นแล้วว่าการรับรองแบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee System: PGS) จะสามารถเข้ามาแก้ไขปัญหาดังกล่าว เนื่องจากระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมเหมาะกับกลุ่มเกษตรกรรายย่อย ที่มีการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น มีการพัฒนากระบวนการผลิตในวิถีเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง มีการแปรรูปเองในท้องถิ่น และจำหน่ายโดยตรงให้กับผู้บริโภคเหมาะกับการจำหน่ายและบริโภคภายในประเทศและท้องถิ่น ซึ่งมีค่าใช้จ่ายที่ถูกกว่าและกฎระเบียบที่ยืดหยุ่นกว่า (Organic Agriculture Certification Thailand, 2015, p. 1)

นโยบายการสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ของภาครัฐในประเทศไทย กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างขีดความสามารถการแข่งขันที่ให้ความสำคัญกับการเพิ่มผลผลิต การผลิตทั้งเชิงปริมาณและมูลค่า และความหลากหลายของสินค้าเกษตรเพื่อรักษาฐานรายได้เดิมและสร้างฐานอนาคตใหม่ที่สร้างรายได้สูง ทั้งเกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น เกษตรปลอดภัย เกษตรชีวภาพ เกษตรแปรรูป เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้น (Office of the National Economic and Social Development Council, 2018, p. 7) รวมไปถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560-2564 สนับสนุนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ให้มีพื้นที่การผลิต ผลผลิต การบริโภค และผลิตภัณฑ์ด้านเกษตรอินทรีย์และเครือข่ายเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น รวมทั้งผลักดันสินค้าเกษตรอินทรีย์ไทยให้มีมาตรฐานได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ (Office of Agricultural Economics, 2017, pp. iv-v) ทั้งนี้ จังหวัดเชียงรายเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีความสำคัญกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ในการขับเคลื่อนตามเป้าหมายการเพิ่มพื้นที่เกษตรอินทรีย์ และเพิ่มจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ จึงส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มเกษตรกรรายย่อยที่มีความต้องการและมีความพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนเพื่อเข้าสู่กระบวนการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) ทั้งสิ้น 7 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทำนาเกษตรอินทรีย์ ตำบลดงมหาวัน อำเภอเวียงเชียงรุ้ง กลุ่มเกษตรอินทรีย์ทุ่งฟ้าผ่า ตำบลแม่พริก อำเภอแม่สรวย กลุ่มเกษตรอินทรีย์ ตำบลสถาน อำเภอเชียงของ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลงิ้ว อำเภอเทิง กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านสันทราย ตำบลเชียงเคี่ยน อำเภอเทิง กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านเกียงหนองข่วง ตำบลแม่ลอยอำเภอเทิง กลุ่มข้าวชุมชน ตำบลต้า อำเภอขุนตาล (NoiMor, 2020, p. 1) ภายใต้การสนับสนุนของกรมพัฒนาที่ดิน สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดเชียงรายและมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย

อย่างไรก็ตาม การรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) ไม่ใช่เป็นเพียงกระบวนการรับประกันคุณภาพเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรเท่านั้น แต่ยังเป็นระบบการรับรองที่ทำให้ภาคเกษตรกรสามารถทำงานร่วมกับผู้สนับสนุน ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อร่วมกันพัฒนาการเกษตรให้เกิดความยั่งยืนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กันได้ และเนื่องจากระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมได้ถูกนำมาใช้มากขึ้นและมีกลุ่มเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจากการใช้ระบบดังกล่าวมากมาย ดังนั้นเพื่อส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่ในการทำเกษตรอินทรีย์ให้มากขึ้น และเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดกับเกษตรกรรายย่อยที่สนใจการทำเกษตรอินทรีย์

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงกลไกการขับเคลื่อนเกษตรกรเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) จังหวัดเชียงราย เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อยเข้าสู่กระบวนการรับรองและเกิดการขยายผลการทำเกษตรอินทรีย์มากขึ้นในจังหวัดเชียงราย โดยในบทความนี้ใช้ PGS (Participatory Guarantee System) แทนการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม และใช้ CB (Certification Body) แทนระบบที่ตรวจรับรองโดยบุคคลที่ 3 ปรากฏในเนื้อหา ภาพ และตาราง

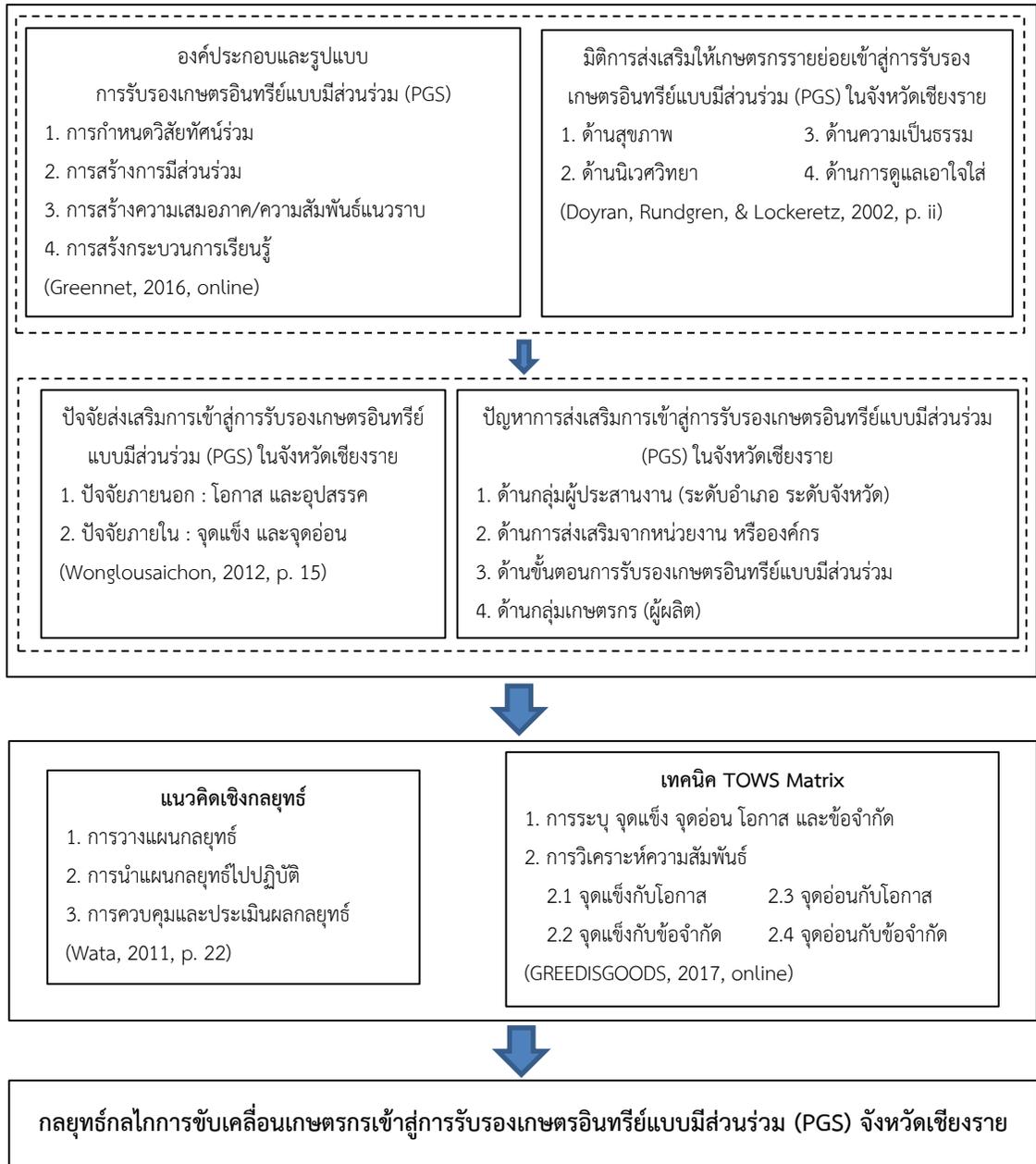
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ของการขับเคลื่อนการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ในจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อยที่ผลิตเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดเชียงรายเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม
3. เพื่อศึกษาปัญหาการเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรรายย่อยที่ผลิตเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดเชียงราย
4. เพื่อจัดทำกลยุทธ์กลไกการขับเคลื่อนเกษตรกรเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม จังหวัดเชียงราย

ประโยชน์การวิจัย

1. ข้อมูลสถานการณ์ ปัจจัย และปัญหาการส่งเสริมการขับเคลื่อน PGS ของเกษตรกรรายย่อยที่ผลิตเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดเชียงราย หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการวางแผนพัฒนาการผลิตเกษตรอินทรีย์ให้เกิดการขยายผลในวงกว้างต่อไป
2. กลไกการขับเคลื่อนเกษตรกรเข้าสู่ PGS จังหวัดเชียงรายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือบูรณาการต่อยอดความร่วมมือการส่งเสริมเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดเชียงรายเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม
3. การนำเสนอและเผยแพร่ผลการวิจัยจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลักดันให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีกลไกการขับเคลื่อนเกษตรกรให้เข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมมากขึ้น

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed methods research) ดำเนินการวิจัยดังนี้
ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ทำการวิเคราะห์ข้อมูล 2 ส่วน ได้แก่ 1) สถานการณ์ของการผลิตเกษตรกรอินทรีย์ในจังหวัดเชียงราย และ 2) ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อยที่ผลิตเกษตรกรอินทรีย์ในจังหวัดเชียงรายเข้าสู่การรับรองเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยการจัดหมวดหมู่ประเด็นสำคัญ แสดงผลด้วยวิธีพรรณนาและอธิบาย

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ดำเนินการ 1) สัมภาษณ์เชิงลึก กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เลือกแบบเจาะจง จำนวน 35 คน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ดำเนินงานการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ในจังหวัดเชียงราย จำนวน 5 คน และเกษตรกรรายย่อย ที่เป็นหัวหน้าระดับตำบลของกลุ่มฟู้เอิสออกแกนิคเชียงราย ปี 2562 จำนวน 30 คน ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบมีโครงสร้าง จำนวน 14 ข้อ นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน พิจารณาให้คะแนนและคำแนะนำ นำมาหาค่าดัชนี ความสอดคล้องของวัตถุประสงค์ (In dex of Item Objective Congruence : IOC) ได้เท่ากับ 0.80 เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ด้วยเทคนิคการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ แต่สัมภาษณ์ตามข้อคำถามด้วยตัวเอง วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าอัตราร้อยละ (Percentage) และ 2) การสอบถาม กำหนดกลุ่มเป้าหมาย แบบเจาะจง เป็นเกษตรกรรายย่อยที่เป็นหัวหน้า ผู้ประสานงานระดับตำบลและระดับอำเภอ และสมาชิกกลุ่มฟู้เอิส ออกแกนิคเชียงราย ปี 2562 จำนวน 102 คน ผู้วิจัยสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์แล้วกำหนด เป็นแนวคำถามชนิดปลายปิด จำนวน 44 ข้อ แบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ (1) ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรรายย่อย (2) ปัจจัย ที่ทำให้เกษตรกรรายย่อยเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (3) ปัญหาการเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์ แบบมีส่วนร่วม และ (4) ข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหา กำหนดระดับความคิดเห็น 5 ระดับ ตามแบบมาตราวัด ของลิเคิร์ต (Likert, 1967, pp. 90-95) เสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ให้คะแนนและความคิดเห็น วิเคราะห์ค่า IOC ได้เท่ากับ 0.91 แล้วนำไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน จำนวน 30 คน นำข้อมูลที่ได้มาหาค่า ความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach, 1970, p. 161) พบว่า แบบสอบถามทั้งฉบับ มีค่าเท่ากับ 0.91 เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เข้าร่วมประชุมใหญ่ของกลุ่มฟู้เอิส ออกแกนิคเชียงราย ครั้งที่ 1/2563 ณ ห้องประชุมเอื้องมัจฉา อาคารยุพราชวิทยามงคล มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ซึ่งไม่ซ้ำกับกลุ่ม ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แปลผล ค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ของสุมิตรา ศรีสุชาติ (Srichuchat, 2007, p. 2)

ขั้นตอนที่ 3 การจัดทำกลยุทธ์ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจงเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม จำนวน 5 คน ได้แก่ สำนักงานเกษตร จังหวัดเชียงราย สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดเชียงราย มูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย มูลนิธิสังคมสุขใจ (สามพรานโมเดล) สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ และเกษตรกรรายย่อยที่เป็นผู้ประสานงานระดับอำเภอ จำนวน 8 คน รวม 13 คน ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 มาสร้างแนวคำถามโดยการจัดเรียงตามวัตถุประสงค์การวิจัย เสนออาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาความเหมาะสม และนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการจัดสนทนากลุ่ม โดยการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก (Wonglousaichon, 2012, p. 15) ด้วยเทคนิค TOWS Matrix ในการประเมินสภาพแวดล้อมภายในที่เป็นการระบุ ให้เห็นถึงจุดแข็งและจุดอ่อน และการประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นโอกาส และข้อจำกัด และทำการวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ในข้อมูลแต่ละคู่ ได้แก่ จุดแข็งกับโอกาส จุดแข็งกับข้อจำกัด จุดอ่อนกับโอกาส และจุดอ่อน กับข้อจำกัด (GREEDISGOODS, 2017, online) เพื่อกำหนดกลยุทธ์การส่งเสริมเกษตรกรรายย่อยที่ผลิตเกษตรอินทรีย์ ในจังหวัดเชียงรายให้เข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินกลยุทธ์ กำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยเลือกแบบเจาะจง จำนวน 15 คน ซึ่งดำรงตำแหน่ง เป็นหัวหน้ากลุ่มส่งเสริมและพัฒนาเกษตร สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงราย หัวหน้าฝ่ายวิชาการเพื่อการพัฒนาที่ดิน สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดเชียงราย เลขาธิการมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย ผู้จัดการมูลนิธิสังคมสุขใจ (สามพรานโมเดล)

ผู้อำนวยการสำนักกำหนดมาตรฐาน สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ ตำแหน่งละ 1 คน รวม 5 คน และหัวหน้าอำเภอที่มีเกษตรกรรายย่อยเป็นสมาชิกกลุ่มพีจีเอสออกแกนเคียงราย ปี 2562 ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป อำเภอละ 1 คน ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอเวียงชัย อำเภอแม่ลาว อำเภอพาน อำเภอเทิง อำเภอแม่สรวย อำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน และอำเภอแม่สาย รวม 10 คน ผู้วิจัยสร้างแบบประเมินกลยุทธ์จากการสรุปวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert, 1967, pp. 90-95) เสนออาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาความถูกต้องเหมาะสม นำไปเก็บรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แปลผลค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ของสมิตรา ศรีสุชาติ (Srichuchat, 2007, p. 2)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสถานการณ์ของการขับเคลื่อนการรับรองเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมในจังหวัดเชียงราย พบว่า ปัจจุบันจังหวัดเชียงรายได้เข้าร่วมพิธีลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือการพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 (เชียงราย พะเยา แพร่ และน่าน) มีกลุ่มเกษตรกรรายย่อยที่เห็นความสำคัญในการทำเกษตรกรอินทรีย์ ให้ได้รับการรับรองมากขึ้น โดยการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนเกษตรกรอินทรีย์ในจังหวัดเชียงราย ได้แก่ สถานพัฒนาที่ดินจังหวัดเชียงราย ธนาคาร เพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มูลนิธิเกษตรกรอินทรีย์ไทย มูลนิธิสังคมสุขใจ (สามพรานโมเดล) แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สถานการณ์ของการขับเคลื่อนการรับรองเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมในจังหวัดเชียงราย

ด้าน	จำนวน		การขับเคลื่อนส่งเสริมเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดเชียงรายเข้าสู่กระบวนการ PGS			
			สถานพัฒนาที่ดิน	สำนักงานเกษตร จังหวัด	มูลนิธิเกษตรกร อินทรีย์ไทย	มูลนิธิสายใยแห่งแผ่นดินไทย
	เกษตรกร	พื้นที่	2558-ปัจจุบัน	ตั้งแต่ 2562	2560-ปัจจุบัน	ใน ปี 2555
ด้านข้าว	1,668 ราย	12,668 ไร่	-	-	-	-
ด้านพืช	124 ราย	1,234.33 ไร่	81 ราย	75 ราย	191 ราย	กาแฟอินทรีย์รักษาป่า 147
			ผัก 249 ไร่	ผัก 30 ราย		ครัวเรือน จำนวน 1826.5 ไร่
			ผลไม้ 165 ไร่	สมุนไพร 45 ราย		
ด้านปศุสัตว์	71 ฟาร์ม	1,864 ไร่	-	-	-	-

2. ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อยที่ผลิตเกษตรกรอินทรีย์ในจังหวัดเชียงรายเข้าสู่การรับรองเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) มีดังนี้

2.1 ความคิดเห็น แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่สำคัญตามหลักการเกษตรอินทรีย์

ปัจจัยที่สำคัญตามหลักเกษตรอินทรีย์	ความคิดเห็น
ด้านสุขภาพ	ระบบเกษตรอินทรีย์ส่งผลให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคมีสุขภาพดี
ด้านนิเวศวิทยา	การทำเกษตรอินทรีย์เป็นการผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนการใช้อินทรีย์วัตถุในแปลงมากที่สุด ทำให้ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตที่เป็นสารเคมีจากภายนอก
ด้านความเป็นธรรม	การทำเกษตรอินทรีย์คำนึงถึงความสัมพันธ์ การเคารพสิทธิของกันและกันระหว่างเกษตรกรและผู้บริโภค
ด้านการดูแลเอาใจใส่อย่างต่อเนื่อง	ผู้ที่เกี่ยวข้องในระบบการทำเกษตรอินทรีย์จะให้ความสำคัญต่อเรื่องคุณภาพชีวิตที่ดีของทุกชีวิตตลอดห่วงโซ่การผลิตเกษตรอินทรีย์

2.2 ปัจจัยส่งเสริม แสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ปัจจัยส่งเสริมเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดเชียงรายเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

ปัจจัยที่ส่งเสริม	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
1. ท่านมีปัญหาจากการผลิตการเกษตรอินทรีย์แบบไม่มีการรับรองมาตรฐาน	4.11	0.94	มาก
2. การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) มีค่าใช้จ่ายต่ำที่สุด	3.96	1.18	มาก
3. การลดต้นทุนการผลิต โดยการใช้จ่ายการผลิตที่หมุนเวียนในฟาร์ม เช่น ทำปุ๋ยพืชสด	4.38	0.95	มากที่สุด
4. ท่านมีรายได้เพิ่มขึ้น เนื่องจากผลผลิตเกษตรอินทรีย์ราคาสูงกว่าผลผลิตเกษตรเคมี	4.00	0.99	มาก
5. ท่านมีสุขภาพที่ดีขึ้น เนื่องจากหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสารสังเคราะห์ทุกชนิด ตลอดห่วงโซ่การผลิต เพื่อรักษาความเป็นอินทรีย์	4.67	0.74	มากที่สุด
6. ท่านมีหัวใจมุ่งมั่นสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS)	4.80	0.56	มากที่สุด
7. ท่านมีพื้นที่การผลิตเหมาะสมกับระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS)	4.56	0.84	มากที่สุด
8. ท่านมีความเชื่อมั่นในภาคีเครือข่ายที่เป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนการขับเคลื่อนระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS)	4.68	0.58	มากที่สุด
9. การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค	4.82	0.45	มากที่สุด
ปัจจัยภายใน			4.35 0.53 มากที่สุด
1. นโยบายภาครัฐสนับสนุนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS)	3.64	1.18	มาก
2. เจ้าหน้าที่จากหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน ให้การส่งเสริมและสนับสนุน	3.72	0.88	มาก
3. ทำตามเพื่อนบ้านที่ได้รับการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) แล้วประสบผลสำเร็จ	2.94	1.46	ปานกลาง
4. การตรวจรับรองโดยระบบอื่น มีความซับซ้อนยุ่งยากเรื่องการบันทึกเอกสาร	3.68	1.26	มาก
5. กระแสการบริโภคอาหารปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการของผู้บริโภค	4.57	0.65	มากที่สุด
6. การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงเครือข่ายในพื้นที่ร่วมกัน	4.57	0.59	มากที่สุด
ปัจจัยภายนอก			3.85 0.65 มาก
ภาพรวม			4.10 0.29 มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.10$, $S.D.=0.29$) พิจารณาเป็นรายปัจจัยพบว่า ทั้ง 2 ปัจจัย อยู่ในระดับมากที่สุด อันดับแรกคือ ปัจจัยภายใน เรื่องการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค ($\bar{X}=4.82$, $S.D.=0.45$) รองลงมาคือปัจจัยภายนอก เรื่องกระแสการบริโภค

อาหารปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการของผู้บริโภค ($\bar{X}=4.57$, S.D.=0.65) และเรื่องการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงเครือข่ายในพื้นที่ร่วมกันพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน ($\bar{X}=4.57$, S.D.=0.59)

3. ผลการศึกษาปัญหาการเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) ของเกษตรกรรายย่อยที่ผลิตเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดเชียงราย แสดงดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ปัญหาการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรรายย่อยที่ผลิตเกษตรอินทรีย์จังหวัดเชียงราย

ปัญหาการเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS)	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
ด้านขั้นตอนการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS)	3.44	0.93	มาก
ด้านกลุ่มเกษตรกร (ผู้ผลิต)	3.18	0.85	ปานกลาง
ด้านกลุ่มผู้ประสานงาน (ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด)	3.59	0.75	มาก
ด้านการส่งเสริมจากหน่วยงานหรือองค์กร	3.49	0.79	มาก
รวม	3.40	0.69	มาก

จากตารางที่ 4 พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.40$, S.D.=0.69) ภัยด้านพบว่า มีปัญหามากใน 3 ด้าน คือ ด้านกลุ่มผู้ประสานงาน (ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด) ($\bar{X}=3.59$, S.D.=0.75) ด้านการส่งเสริมจากหน่วยงานหรือองค์กร ($\bar{X}=3.49$, S.D.=0.79) และด้านขั้นตอนการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) ($\bar{X}=3.44$, S.D.=0.93) ส่วนด้านกลุ่มเกษตรกร (ผู้ผลิต) อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.18$, S.D.=0.85)

4. ผลการจัดทำกลยุทธ์กลไกการขับเคลื่อนเกษตรกรเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) จังหวัดเชียงราย มีดังนี้

ภายนอก	ภายใน	จุดแข็ง : S	จุดอ่อน : W
โอกาส : O		SO	WO
1. มุ่งเน้นการสนับสนุนเกษตรกรเข้าสู่ PGS 2. เพิ่มช่องทางการให้ความรู้เรื่องหลักการเกษตรอินทรีย์ทุกมิติ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านนิเวศวิทยา ด้านความเป็นธรรม และด้านการดูแลเอาใจใส่อย่างต่อเนื่อง		1. การสนับสนุนเกษตรกรที่มีความมุ่งมั่นและมีความพร้อมเข้าสู่ PGS 2. ให้ความรู้เรื่องหลักการเกษตรอินทรีย์แก่เกษตรกรทุกมิติอย่างต่อเนื่อง	1. สร้างความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างเกษตรปลอดภัยกับเกษตรอินทรีย์แก่ผู้บริโภค 2. เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์การให้ความรู้เรื่องหลักการเกษตรอินทรีย์ และหลักการรับรอง PGS แก่เกษตรกรที่หลากหลายและรวดเร็ว
อุปสรรค : T		ST	WT
1. การสร้างความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างเกษตรปลอดภัยกับเกษตรอินทรีย์แก่ผู้บริโภค 2. ช่องทางการประชาสัมพันธ์การให้ความรู้เรื่องหลักการเกษตรอินทรีย์และหลักการ PGS 3. การส่งเสริมการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่		1. ทบทวนขั้นตอน PGS โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตลอดห่วงโซ่การผลิตเพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ 2. ส่งเสริมการบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ในด้านแผนงาน งบประมาณ การส่งเสริมพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ให้ต่อเนื่องและยั่งยืน	1. ส่งเสริมการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่

ภาพที่ 2 การวิเคราะห์เพื่อกำหนดกลยุทธ์

4.1 การกำหนดกลยุทธ์ แสดงดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 กลไกการขับเคลื่อนเกษตรกรเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) จังหวัดเชียงราย

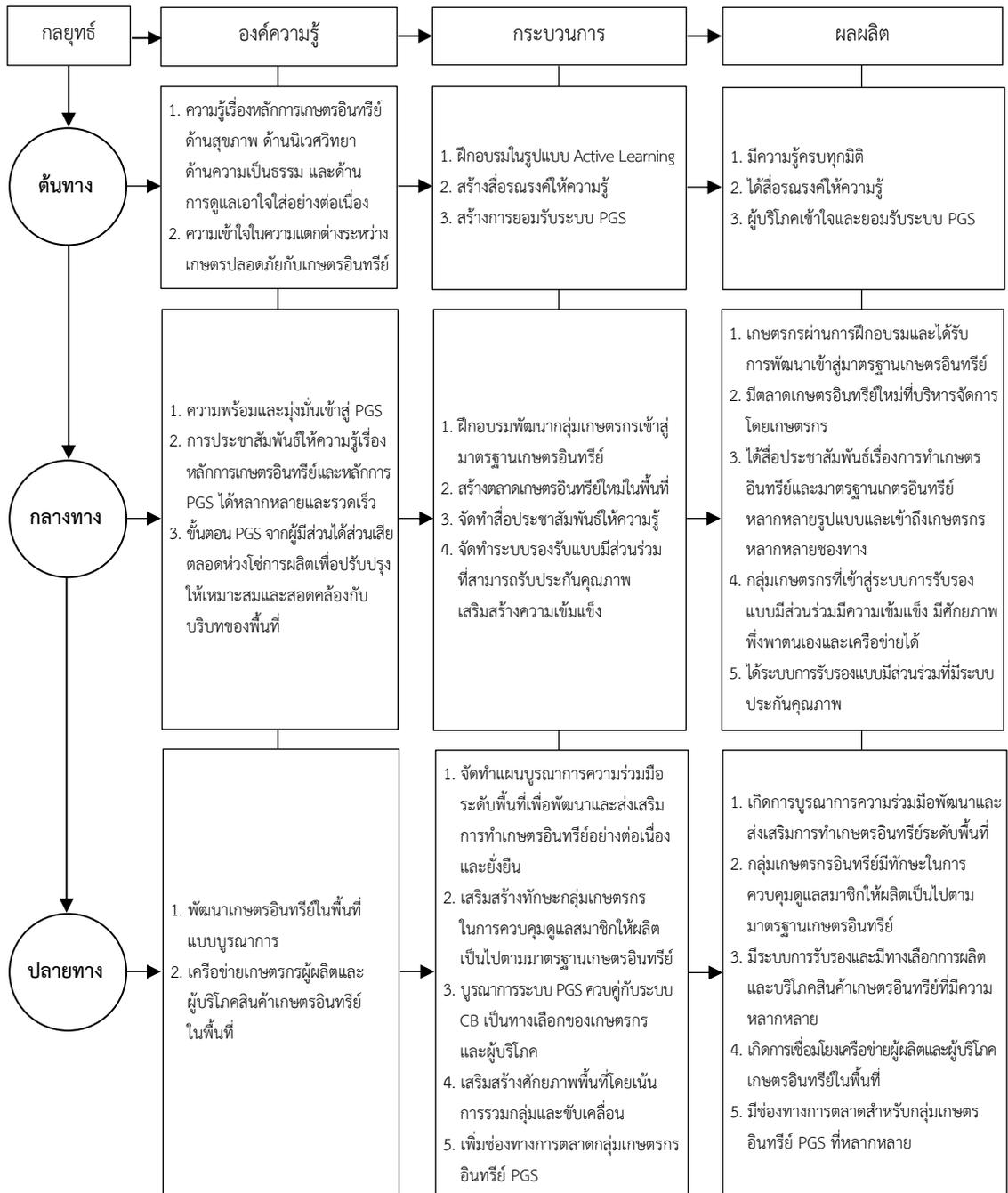
กลยุทธ์	แนวทาง
กลยุทธ์ที่ 1 : ให้ความรู้เรื่องหลักการเกษตรอินทรีย์แก่เกษตรกร 4 มิติ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านนิเวศวิทยา ด้านความเป็นธรรม และด้านการดูแลเอาใจใส่อย่างต่อเนื่อง	1. ฝึกอบรมในรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง (Active learning)
กลยุทธ์ที่ 2 : สร้างความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างเกษตรปลอดภัยกับเกษตรอินทรีย์แก่ผู้บริโภค	1. สร้างสื่อรณรงค์ให้ความรู้เรื่องระบบเกษตรปลอดภัยกับระบบเกษตรอินทรีย์ 2. สร้างการยอมรับระบบ PGS เป็นอีกวิธีหนึ่งในการรับรองเกษตรอินทรีย์แก่ผู้บริโภค
กลยุทธ์ที่ 3 : สนับสนุนเกษตรกรที่มีความมุ่งมั่นและมีความพร้อมเข้าสู่ PGS	1. ฝึกอบรมการเข้าสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์แก่กลุ่มเกษตรกร 2. ร่วมกันส่งเสริมจัดสร้างตลาดเกษตรอินทรีย์ใหม่
กลยุทธ์ที่ 4 : เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ความรู้เรื่องหลักการเกษตรอินทรีย์และหลักการ PGS แก่เกษตรกรให้หลากหลายและรวดเร็ว	1. สนับสนุนการสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่หลากหลายช่องทางและสามารถเข้าถึงเกษตรกรได้
กลยุทธ์ที่ 5 : ทบทวนขั้นตอนการรับรอง PGS โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตลอดห่วงโซ่การผลิต เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่	1. สร้างระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมให้สามารถรับประกันคุณภาพและเสริมสร้างความเข้มแข็งกับกลุ่มเกษตรอินทรีย์
กลยุทธ์ที่ 6 : ส่งเสริมการบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ด้านแผนงาน ด้านงบประมาณ ด้านการส่งเสริมพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ให้ต่อเนื่องและยั่งยืน	1. จัดทำแผนบูรณาการความร่วมมือระดับพื้นที่ในการพัฒนาและส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ให้ต่อเนื่องและยั่งยืน 2. เสริมสร้างทักษะกลุ่มเกษตรกรในการควบคุมดูแลสมาชิกให้ผลิตเป็นไปตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ 3. ส่งเสริมระบบ PGS ควบคู่กับระบบ CB เพื่อให้เป็นทางเลือกของเกษตรกรและผู้บริโภค
กลยุทธ์ที่ 7 : ส่งเสริมการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่	1. เน้นการรวมกลุ่มและขับเคลื่อนด้วยการสนับสนุนและเสริมสร้างศักยภาพของเกษตรกรเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ 2. สนับสนุนการสร้างช่องทางการตลาดให้กับกลุ่มเกษตรอินทรีย์ PGS

4.2 ผลการประเมินความเหมาะสม แสดงดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ผลการประเมินความเหมาะสมของกลยุทธ์

กลยุทธ์	\bar{X}	S.D.	ความหมาย	กลยุทธ์	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
กลยุทธ์ที่ 1	4.67	0.62	มากที่สุด	กลยุทธ์ที่ 5	4.33	0.96	มากที่สุด
กลยุทธ์ที่ 2	4.60	0.63	มากที่สุด	กลยุทธ์ที่ 6	4.40	0.99	มากที่สุด
กลยุทธ์ที่ 3	4.53	0.64	มากที่สุด	กลยุทธ์ที่ 7	4.33	1.05	มากที่สุด
กลยุทธ์ที่ 4	4.27	0.12	มากที่สุด	ภาพรวม	4.45	0.69	มากที่สุด

จากตารางที่ 6 พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.45$) โดยอยู่ในระดับมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 ($\bar{X} = 4.67$) กลยุทธ์ที่ 2 ($\bar{X} = 4.60$) และกลยุทธ์ที่ 3 ($\bar{X} = 4.53$) สามารถแสดงให้เห็นการขับเคลื่อนเกษตรกรเข้าสู่การรับรองเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ได้อย่างสมบูรณ์ ดังนี้

ภาพที่ 3 การขับเคลื่อนเกษตรกรเข้าสู่การรับรองเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) อย่างสมบูรณ์

อภิปรายผล

การเข้าร่วมพิธีลงนามในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ของจังหวัดเชียงราย โดยการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพทางการเกษตรให้กับกลุ่มเกษตรกรเป้าหมาย สามารถช่วยผลักดันให้เห็นความสำคัญในการทำเกษตรอินทรีย์ และมีความมุ่งมั่นที่จะเตรียมความพร้อมเข้าสู่การรับรองเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับกรีนเนทซึ่งเป็นองค์กรธุรกิจเพื่อสังคมที่ทำงานส่งเสริมเกษตรอินทรีย์และการค้าที่เป็นธรรม (Greenet, 2019, p. 39) ได้ระบุว่า การเริ่มต้นการพัฒนาเกษตรอินทรีย์จะพัฒนาและเติบโตมาอย่างต่อเนื่องได้นั้น ต้องถูกขับเคลื่อนโดยภาคเอกชน ภาคประชาคมเป็นหลักและต้องมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาให้การสนับสนุนการพัฒนาดังกล่าวในแต่ละช่วง

ปัจจัยส่งเสริมที่สำคัญได้แก่ การที่เกษตรกรมีความมุ่งมั่นและมีความพร้อมที่จะเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นมิติด้านสุขภาพ ด้านระบบนิเวศวิทยา ด้านความเป็นธรรม และด้านการดูแลเอาใจใส่อย่างต่อเนื่องให้กับผู้บริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย และหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ทุกชนิดตลอดห่วงโซ่การผลิตเพื่อรักษาความเป็นอินทรีย์ และมีพื้นที่การผลิตเหมาะสมกับระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะเห็นได้ว่า ปัจจุบันผู้บริโภคให้ความสำคัญกับผลผลิตเกษตรที่ปลอดภัยต่อสารเคมีด้วยตระหนักถึงสุขภาพและภัยของสารเคมีที่ตกค้างในผลผลิต การบริโภคสินค้าอินทรีย์จึงได้รับความนิยมมากขึ้น อีกทั้งยังมีการรณรงค์ งานวิจัยและงานพัฒนาในด้านการผลิตและการตลาดเพื่อให้มีผลผลิตเกษตรที่ปลอดภัยจากสารเคมีตั้งแต่แปลงเกษตรจนถึงโต๊ะอาหารของผู้บริโภค เกษตรกรกระจายผลผลิตที่ปลอดภัยจากสารเคมีผ่านทั้งระบบตลาดทั่วไป ร้านค้า ห้างสรรพสินค้า หน่วยงาน ราชการ สอดคล้องกับงานวิจัยของคณิต สุขรัตน์ และดุสิต อธิณวัฒน์ (Sukkarat & Athinuwat, 2019, p. 67) เรื่องการศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคและทัศนคติของผู้บริโภคสินค้าอินทรีย์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความตั้งใจซื้ออาหารอินทรีย์ มีการรับรู้ต่ออาหารอินทรีย์ในระดับมากที่สุด คืออาหารอินทรีย์ดีกับสิ่งแวดล้อม ระดับมาก คือเรื่องอาหารอินทรีย์มีสารตกค้างเกี่ยวกับยาฆ่าแมลง ต่ำกว่าอาหารทั่วไป อาหารอินทรีย์ปลอดภัยกว่าอาหารทั่วไป ช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจเกษตรกรรายย่อย และเศรษฐกิจท้องถิ่น กระบวนการผลิตอาหารอินทรีย์ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และปัจจัยที่มีผลต่อความตั้งใจซื้ออาหารอินทรีย์ ได้แก่ ประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง ความคุ้มค่าและความสะดวก ลักษณะอาหารอินทรีย์และความสนใจในอาหารอินทรีย์ที่สอดคล้องตามแนวพระราชดำริว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป ” (The Chaipattana Foundation, 2010, online)

ปัญหาการเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) ที่สำคัญเรียงตามลำดับ ได้แก่ การประสานงาน (ระดับอำเภอและจังหวัด) การส่งเสริมจากหน่วยงานหรือองค์กร ขั้นตอนการรับรอง และปัญหาจากตัวเกษตรกร (ผู้ผลิต) นั้น ทุกฝ่ายต้องเข้ามาช่วยกันขับเคลื่อนผลักดันให้ได้รับการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะสำนักงานเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัดเชียงราย เกษตรกรรายย่อยที่ทำเกษตรอินทรีย์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันแก้ปัญหาดังกล่าว โดยนำหลักการของการรับรองแบบมีส่วนร่วมตามที่ IFOAM กำหนด คือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การมีส่วนร่วม ความโปร่งใส ความไว้วางใจ ความสัมพันธ์แนวราบ กระบวนการเรียนรู้ ประกอบกับการดำเนินงานในรูปแบบของเครือข่าย และการเข้ามาสนับสนุนจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของวรวิทย์ เจียมปัญญารัช (Jiumpanyarach, 2017, pp. 199-215) เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของเกษตรอินทรีย์ของไทย : บทเรียนเกษตรกรรายย่อย พบว่า หลักการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรระบบปกติเป็นเกษตร

ระบบอินทรีย์นำไปสู่ความยั่งยืน คือ รัฐต้องส่งเสริมการเรียนรู้ การศึกษาและภาคเอกชน ด้านความรู้การผลิต กระบวนการขนส่ง เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับเกษตรกรโดยเฉพาะทัศนคติให้คำนึงถึงสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และการจัดการ ระบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นตัวช่วยในการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมชุมชน โครงสร้างของสังคม และสภาพเศรษฐกิจ โดยผลักดันสินค้าเกษตรอินทรีย์เข้าสู่ตลาด และเน้นให้สหกรณ์ บริษัทรับซื้อ (พันธะสัญญา) ตลาดปลอดภัย (สีเขียว) และสารสนเทศ เป็นต้น

กลยุทธ์กลไกการขับเคลื่อนเกษตรกรเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) จังหวัดเชียงราย 7 กลยุทธ์ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยใน 3 อันดับแรก ผู้วิจัยได้นำมาแสดงให้เห็นการขับเคลื่อนเกษตรกร เข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ได้อย่างสมบูรณ์ คือ กลยุทธ์ที่ 1 ให้ความรู้เรื่องหลักการเกษตรอินทรีย์แก่เกษตรกรทุกมิติ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านนิเวศวิทยา ด้านความเป็นธรรม และด้านการดูแลเอาใจใส่อย่างต่อเนื่อง กลยุทธ์ที่ 2 สร้างความเข้าใจในความแตกต่างระหว่าง เกษตรปลอดภัยกับเกษตรอินทรีย์แก่ผู้บริโภค และกลยุทธ์ที่ 3 การสนับสนุนเกษตรกรที่มีความมุ่งมั่นและมีความพร้อม ในการเข้าสู่การรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) ทั้งนี้ทั้ง 3 กลยุทธ์ จะสัมฤทธิ์ผลได้ เกษตรกรรายย่อย ต้องตระหนักถึงการทำให้เกษตรอินทรีย์แบบยั่งยืนมากขึ้น เช่นเดียวกับงานวิจัยของยุงยง ศรีเกี้ยวฝัน และคณะ (Srigiofun et al., 2012, p. 89) เรื่องการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์และการบริหารจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน ของเกษตรกรในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า หลังรับการส่งเสริมมีความรู้ความเข้าใจสูงกว่า และพฤติกรรม การทำการเกษตรของเกษตรกรเปลี่ยนแปลงไป คือ เกษตรกรงดการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี และหันไปใช้วิธีที่สอดคล้องกับ หลักการของระบบเกษตรอินทรีย์ที่ไม่ต้องการให้ใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี และเกษตรกรประสบปัญหาสำคัญ เรื่องการขาดเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการเกษตร และปัญหาเงินไม่เหลือออมทั้งก่อนและหลังรับการส่งเสริม แต่แนวโน้มของปัญหาลดลง เนื่องจากจากรายจ่ายการซื้อปุ๋ยอินทรีย์และสารชีวภาพสำหรับการเกษตรอินทรีย์จะลดต่ำลง ในระยะยาวเพราะเกษตรกรผลิตขึ้นมาใช้เอง และเดือนแรม บ่อเงิน และคณะ (Bomngern et al., 2019, p. 97) เรื่องการเข้าสู่การผลิตข้าวอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร คือ ประสบการณ์และความรู้ที่สรุปได้นั้นนำไปสู่ ข้อเสนอแนะยังหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องในการคัดเลือกเกษตรกร เพื่อเข้าร่วมโครงการการให้การรับรองเกษตรอินทรีย์ และเพื่อใช้งบประมาณที่ก่อให้เกิดกับประโยชน์สูงสุด เช่น อาจใช้งบประมาณดังกล่าวในการอบรมเกษตรกร แทนการขอรับการรับรองดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อันประกอบด้วย เกษตรกร (ผู้ผลิต) องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา ผู้ประกอบการและผู้บริโภค และหน่วยงานภาครัฐ ควรนำกลยุทธ์กลไกการขับเคลื่อนเกษตรกรเข้าสู่การรับรอง เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) ไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายการบริหารจัดการดำเนินงาน ให้มีความเหมาะสมตามบริบทของแต่ละพื้นที่

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ

1.1 ความเชื่อมั่นของผู้บริโภคในจังหวัดเชียงรายต่อระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

1.2 ความเหมาะสมของรูปแบบการให้ความรู้เรื่องหลักการการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม
สำหรับเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดเชียงราย

1.3 ปัจจัยแห่งความสำเร็จของเกษตรอินทรีย์ต้นแบบในจังหวัดเชียงราย

เอกสารอ้างอิง

- Borngern, D., Chaiphibun, S., Sathienphirakun, K., & Chunphan, W. (2019). *Accessing Certified Organic Rice Production of Farmers in Chiang Mai Province*. Thesis, Doctor of Philosophy in Applied Economics Program, Faculty of Economics, Maejo University, Chiang Mai. (In Thai)
- Cronbach, L. J., & Furby, L (1970). How we should measure “change”. Or should we?. *Psychological bulletin*, 74(1), 68.
- Doyran, S. H., Rundgren, G., & Lockeretz, W. (2002). *Codex guidelines on the production, processing, labelling and marketing of organically produced foods*. Tholey-Theley (Germany) IFOAM.
- GREEDISGOODS. (2017). *TOWS MATRIX*. Retrieved June 15, 2016, from <https://greedisgoods.com/tag/tows-matrix/> (In Thai)
- Greenet. (2016). *Community certification system PGS*. Retrieved May 15, 2016, from <https://www.greenet.or.th/> (In Thai)
- Greenet. (2016). *Thai organic market*. Retrieved May 15, 2016, from <https://www.greenet.or.th/> (In Thai)
- Jiumpangyarach, W. (2017). *Sustainable Impacts on Organic Farmers in Thailand: Lessons from Small-scale Farmers*, Journalism, Social Science: Srinakharinwirot University. (In Thai)
- Likert, R. (1967). The Method of Constructing and Attitude Scale. In Reading in Fishbein, M (Ed.). *Attitude Theory and Measurement* (pp. 90-95). New York : Wiley & Son.
- NoiMor, T. (2020). *Driving the Organic Agriculture Certification Group with PGS, Chiang Rai Province*. Bangkok : Department of Land Development. (In Thai)
- Office of Agricultural Economics. (2017). *National Organic Farming Development Strategy (2017-2021)*. Bangkok : Office of Agricultural Economics. (In Thai)
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2018). *National Strategy 2018-2037 (Summary)*. Bangkok : Office of the National Economic and Social Development Council. (In Thai)
- Organic Agriculture Certification Thailand.(2015). *General Guide to Organic Certification with OACT*. Nonthaburi : Organic Agriculture Certification Thailand. (In Thai)
- Srichuchat, S. (2007). *Business statistics*. Chiang Mai : Faculty of Science, Chiang Mai Rajabhat University. (In Thai)
- Srigiofun, Y, Mekhkhay, T., Phakdi, K., Suwan, K, Thasakovit, U., In-nongchang, S., & Loamlay, S. (2012). *Promoting organic agriculture and integrated pest management of San-sai farmers, Chiang Mai province*. Research Report. Maejo University, Chiang Mai. (In Thai)

- Sukkarat, K., & Athinuwat, D. (2019). *Study of Consumption Behavior and Attitude of Organic Product Consumers*. Thesis, Master of Science (Organic Farming Management) Program in Department of Agricultural Technology, Thammasat University, Pathum Thani. (In Thai)
- The Chaipattana Foundation. (2010). *The Royal Initiative on Sufficiency Economy*. Retrieved May 15, 2016, from https://www.chaipat.or.th/site_content/item/1309-2010-06-03-09-50-07.html (In Thai)
- Wata, A. (2011). *Strategies for developing community forest leaders to promote community forest conservation*. Thesis, Doctor of Philosophy Program in Regional Development Strategy, Mahasarakham Rajabhat University, Mahasarakham. (In Thai)
- Willer, H., & Lernoud, J. (2018). *The World of Organic Agriculture : Statistics & Emerging Trends 2018*. Germany : State Secretariat for Economic Affairs SECO.
- Wonglousaichon, P. (2012). *Academic Document of Holistic Quality Management*. Bangkok : University of the Thai Chamber of Commerce. (In Thai)

ผู้เขียนบทความ

นางสาวทัศนีย์ ธรรมดิน

นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนามุขมณฑล
สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
เลขที่ 80 หมู่ที่ 9 ถนนพหลโยธิน อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงราย 57100

E-mail: taycr_1981@hotmail.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เลห้ลา ตริเอกานุกูล

อาจารย์ที่ปรึกษาหลักวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รณิดา ปิงเมือง

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์

อาจารย์ ดร.วรรณะ รัตนพงษ์

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์

สำนักวิชาสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย